

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

УДК: 354+321:338.2(477)

Завгородня С.П.

*кандидат наук з державного управління, старший науковий
співробітник відділу енергетичної та техногенної безпеки
Національного інституту стратегічних досліджень*

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СУБСИДУВАННЯ В ЕНЕРГЕТИЦІ, ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз сучасного стану реформування системи субсидування в енергетиці в контексті зобов'язань України як члена Енергетичного співтовариства та у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що реалізується в частині трансформації соціального забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів та надання державної допомоги суб'єктам господарювання у сфері енергетики в інтересах забезпечення енергетичної безпеки України.

Показано, що у процесі реформування вказаної системи в напрямі удосконалення соціального забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів розпочато поетапний перехід до монетизації житлово-комунальних субсидій, який наразі реалізується на рівні підприємств-надавачів послуг, а потім – для домогосподарств. Одночасно для формування соціально справедливої системи субсидій розпочато процес верифікації одержувачів субсидій, що спрямований на удосконалення механізму соціального забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів та підвищення адресності державних виплат шляхом перевірки інформації.

Обґрунтовано, що важливим кроком на шляху впорядкування державної допомоги суб'єктам господарювання є нормативно-правове та інституційне забезпечення впровадження ефективної системи

моніторингу та контролю за допустимістю державної допомоги суб'єктам господарювання, спрямованої на захист та розвиток конкуренції. Виявлено, що наразі зберігаються субсидії у вугільній сфері, спрямовані на забезпечення вітчизняного виробництва вугільної продукції та подальшого реформування державного сектору вугільної промисловості, а у газовій галузі та у галузі електроенергетики – на основі покладання спеціальних обов'язків із забезпечення продажу газу побутовим споживачам, релігійним організаціям та виробникам теплової енергії за встановленим тарифом та компенсації втрат за постачання за регульованим тарифом електричної енергії окремим категоріям споживачів, відповідно.

Визначено, що пріоритетами подальшого реформування у сфері енергетики є запровадження більш чітких та прозорих механізмів надання і контролю державних ресурсів, що стосуються як державних підприємств, підприємств, яким надаються спеціальні або виключні права, так і підприємств, які мають характер монополії та приносять державний дохід. Крім того, акцентується увага на тому, що досить важливим є належний моніторинг наданої державної допомоги що призводить до втрат доходів державного бюджету на відповідність критеріям, які визначають сумісність зі спільним енергетичним ринком.

Ключові слова: субсидія, державна допомога, суб'єкти господарювання у сфері енергетики, енергетичний ринок, соціальне забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів.

REFORMING THE SUBSIDIUM SYSTEM IN POWER ENGINEERING AS A FACTOR OF ENERGY SECURITY PROVIDING OF UKRAINE

The article analyzes the current state of the reform of the energy subsidy system in the context of the obligations of Ukraine as a member of the Energy Community and within the framework of the Association Agreement between Ukraine and the European Union implemented in the part of the transformation of the social security of vulnerable energy consumers and provision of state

aid to the economic entities in the field of energy in the interests of ensuring Ukraine's energy security.

It was shown that during the process of reforming the given system in the direction of improving the social security of vulnerable energy consumers, it is started a phased transition to monetization of housing and utility subsidies, which is currently being implemented at the level of service providers and then for households. At the same time, for the formation of a socially fair system of subsidies, it has been initiated the process of verification of recipients of subsidies aimed at improving the mechanism of social security of vulnerable energy consumers and increasing the targeting of government payments through verification of information.

It is substantiated that an important step towards the streamlining of state aid to economic entities is the regulatory and institutional provision of an effective system of monitoring and control over the admissibility of state aid to economic entities aimed at the protection and development of competition. It has been found that coal subsidies are currently being maintained, aimed at ensuring domestic production of coal products and the further reformation of the state sector of the coal industry, and in the gas sector and in the field of electricity - based on the assignment of special duties to ensure the sale of gas to domestic consumers, religious organizations and producers of heat energy at the established tariff and compensation of losses for supply at the regulated tariff of electric energy to separate categories of consumers.

It is determined that the priorities of further energy reform are the introduction of clearer and more transparent mechanisms for the provision and control of public resources, which concern both state enterprises, enterprises with special or exclusive rights, and enterprises that have the character of a monopoly and bring state income. In addition, attention is paid to the importance of proper monitoring of state aid granted, which results in loss of state budget revenues for compliance with the criteria that determine compatibility with the common energy market.

Key words: *subsidy, state aid, economic entities in the energy sector, energy market, social security of vulnerable consumers of energy resources.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними

завданнями. Виконання зобов'язань України як члена Енергетичного Співтовариства та у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає впорядкування та зменшення державних субсидій, як одне із основних завдань зі створення конкурентних енергетичних ринків. Положення Договору про заснування Енергетичного співтовариства виключають можливість будь-якої допомоги з використанням державних ресурсів країни-члена, що може спотворювати конкуренцію шляхом надання переваг певним підприємствам або видам продукції. Водночас зазначене положення не стосується адресної допомоги що має соціальний характер та надається окремим споживачам.

Для соціального забезпечення вразливих споживачів положення Договору про заснування Енергетичного співтовариства [1] та Директивах Третього енергетичного пакету Європейського Союзу [2; 3] зобов'язують країни забезпечити доступ до надійних, стійких і сучасних джерел енергії та встановлення справедливої ціни на енергоресурси за рахунок використання різних інструментів, які з одного боку покликані забезпечити окремі категорії споживачів енергетичними ресурсами, якщо останні не спроможні самі підтримати власний добробут, а з іншого - створювати умови для реалізації потреб в енергетичних ресурсах власними зусиллями.

Питання впорядкування і зменшення субсидій суб'єктам господарювання у сфері енергетики є особливо актуальним зважаючи на зобов'язання України як члена Енергетичного Співтовариства та у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і водночас значними їх обсягами. Аналіз динаміки обсягу світових субсидій на викопне паливо¹ свідчить про безупинне зменшення їх обсягу - з 309 млн. дол. США у 2015 році до 262 млн. дол. США у 2016 році, або на 15% (у 2014 році обсяг світових субсидій на викопне паливо становив 455 млн. дол. США). При такій тенденції, за

---

¹ Дослідження обсягу світових субсидій на викопне паливо проводилося Міжнародним енергетичним агентством (International Energy Agency) на основі методики, що оцінює дотації на викопне паливо, яке безпосередньо споживаються кінцевими споживачами або витрачаються як джерела виробництва електроенергії. Для цього аналізу використовується підхід до цінової різниці, що є найбільш поширеною методологією для кількісної оцінки субсидій на споживання. Він порівнює середні ціни сплачені кінцевими споживачами, з цінами, що відповідають повній вартості пропозиції.

дослідженням International Energy Agency Україна входить до 40 країн світу за найбільшим обсягом енергетичних субсидій і знаходиться на 17 місці, тоді як обсяги енергетичних субсидій в світі безупинно зменшуються [4].

За таких обставин доцільно оцінити перші результати з реформування системи субсидування в енергетиці, що здійснюється за напрямками соціального забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів та надання державної допомоги суб'єктам господарювання у сфері енергетики, як один із чинників забезпечення енергетичної безпеки в сучасних умовах державотворення.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Досліджуваному питанню присвячено чимало публікацій аналітичного характеру, що готувалися головним чином міжнародними організаціями та науковими центрами. Зокрема, варто відмітити аналітичний документ “Інвентаризація енергетичних субсидій в країнах Східного партнерства ЄС” [9], в якому проаналізовано механізми складних енергетичних субсидій в Україні; “Analysis of the scope of energy subsidies and suggestions for the G-20 initiative” [10], що розкриває визначені обмеження до застосування енергетичних субсидій, ідентифікацію та класифікацію енергетичних субсидій та шляхи їх реформування.

Важливо відмітити підготовлений колективом авторів (Х. Хьольцлер, Е. Лібанова, Т. Єфименко, Я. Котляревський, С. Таран, Д. Черніков, В. Деревянкін, Ю. Стюарт) аналітичний документ “Звіт про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні” [11], в якому здійснено загальний огляд правової бази, сфери застосування і форм державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні. Цей огляд розкриває видатки Державного бюджету, упущені бюджетні доходи і державні зобов'язання за попередні роки, які можуть кваліфікуватися як підтримка господарської діяльності в Україні.

Праці наукового характеру, таких дослідників як О.Ярош, О.Пушкарьов, Л.Івашова, М.Івашов, М.Мащенко, І.Пивовар та ін. більшою мірою спрямовані на дослідження ролі соціальних пільг і субсидій у процесі реалізації ефективної державної політики в соціальній сфері, проблемних питань субсидування населення на оплату житлово-комунальних послуг. Проблемні питання

реформування системи надання субсидій населенню та їх монетизації досить ґрунтовно досліджувалися і у працях О.Суходолі.

Доцільність проведення дослідження з практичної точки зору підтверджує законодавство ЄС з питань надання державної допомоги у сфері енергетики, що регламентує необхідність запровадження чітких механізмів надання та контролю державних ресурсів суб'єктам господарювання.

За визначенням Міжнародного енергетичного агентства (МЕА) (International Energy Agency) “World Energy Outlook – 1999 insights. Looking at Energy Subsidies: Getting the Prices Right” енергетичні субсидії - це будь-які дії уряду, що стосуються, перш за все, енергетичного сектора і знижують витрати на виробництво енергії, підвищують ціну, що отримують виробники енергії, або знижують ціну, яку платять споживачі енергії. Форми запровадження субсидій можуть бути різними, зокрема що здійснюють прямий вплив на ціну (бюджетні видатки і податкові пільги), а також діють опосередковано – створюючи сприятливі ринкові умови на користь конкретного виду палива або державне фінансування технологічних досліджень і розробок [5].

Чинним законодавством України субсидії визначено як усі невідплатні поточні виплати підприємствам, які не передбачають компенсації у вигляді спеціально обумовлених виплат або товарів і послуг в обмін на проведені платежі, а також видатки, пов'язані з відшкодуванням збитків державних підприємств [6]. Окремо виділено адресні безготівкові субсидії населенню для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг [7].

Щодо європейського законодавства, то положеннями Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС [2] та 2009/73/ЄС [3] від 13 липня 2009 року (стаття 3) передбачається надання допомоги лише в рамках соціального забезпечення для гарантування необхідного постачання газу та електроенергії вразливим споживачам. При цьому положення Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (ст. 18) усувають можливість надання будь-якої допомоги на користь певних підприємств або певних енергоресурсів, що спотворює або загрожує спотворити конкуренцію на енергетичному ринку. В частині функціонування державних підприємств, підприємств, яким надаються спеціальні або виключні права або підприємств, які

мають характер монополії та приносять державний дохід – до них також застосовуються правила, що викладені в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства (Додаток III ст. 82). У зазначеному Договорі визначено рамки надання державної допомоги, яка є сумісною зі спільним ринком, зокрема: допомога, що має соціальний характер та надається окремим споживачам; допомога, що надається для усунення шкоди від природного лиха, для сприяння економічному розвитку регіонів; для прискорення розвитку певних видів економічної діяльності чи певних економічних районів, якщо така допомога не впливає негативно на умови торгівлі до такого ступеня, що суперечить спільному інтересові (Додаток III ст. 87) [1]. При цьому, передбачено створення національної системи контролю державної допомоги відповідно до Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [8].

Для вугільного сектору Рішенням Ради ЄС (2010/787/ЄС) від 10 грудня 2010 року передбачається застосування загальних правила надання державної допомоги, або лише на закриття неконкурентоспроможних вугільних шахт [33]. Ним встановлено, що державна допомога для вугільного сектору повинна поступово зменшуватися і суворо обмежуватися для тих вугільних підприємств, що обов'язково будуть закритими. Державна допомога має бути спрямована на покриття нетипових витрат, що виникають у зв'язку із закриттям вугільних підприємств. Визначено, що водночас мають вживатися заходи з пом'якшення соціальних та регіональних наслідків закриття таких шахт, але які не суперечать загальним правилам надання державної допомоги.

Зважаючи на визначені положення доцільно оцінити перші результати реформування системи субсидування в енергетиці України та визначити напрямки її подальшого ефективного здійснення, що і стало **метою статті**.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Реформування системи субсидування в енергетиці є невід'ємною складовою структурних реформ у напрямі створення конкурентних енергетичних ринків. Виконання цього завдання здійснюється в частині трансформації соціального забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів та надання державної допомоги суб'єктам господарювання у сфері енергетики.

Протягом 2017-2018 років були прийняті довгоочікувані рішення спрямовані на запровадження поетапного переходу

до монетизації адресної *соціальної допомоги вразливих споживачів енергоресурсів*, які не вдавалося реалізувати протягом тривалого часу.

Рішенням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року №95 [12] розпочато перший етап монетизації житлово-комунальних субсидій. Відповідного до цього рішення з 1 січня 2018 року змінено порядок фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення за рахунок субвенцій з державного бюджету. Порядок розрахунків за житлово-комунальними субсидіями між державою та виконавцями послуг здійснюється за рахунок перерахування коштів за фактичні обсяги спожитих енергоносіїв та наданих послуг отримувачам субсидій. Тобто, на першому етапі відбулася монетизація субсидій на рівні підприємств-надавачів послуг, що передбачає можливість вибору виконавцями послуг постачальника енергоносіїв.

Прийняття у листопаді 2017 року Закону України “Про житлово-комунальні послуги” [13] передбачає запровадження з 1 січня 2019 року наступного етапу монетизації субсидій на рівні споживачів енергоресурсів. Ним передбачається виплата споживачу пільг та субсидій на оплату житлово-комунальних послуг в грошовій формі та порядку встановленому Кабінетом Міністрів України. Передбачається, що монетизація субсидій на рівні споживачів енергоресурсів буде реалізована в два етапи [14]. На першому етапі планується провести монетизацію субсидій для домогосподарств, що мають індивідуальне опалення, встановивши при цьому серйозну відповідальність за несплату за житлово-комунальних послуг. На другому етапі відбудеться монетизація субсидій для тих споживачів, хто проживають в багатоквартирних будинках де є централізоване опалення. Таким споживачам енергоресурсів будуть відкриті спеціальні рахунки, з яких вони будуть мати право розрахуватися за житлово-комунальні послуги, що отримують. Залишок коштів після сплати за житлово-комунальні послуги отримувачі субсидій зможуть використати на власний розсуд після закінчення сезону.

Одночасно з рішенням про монетизацію пільг та субсидій на рівні споживачів енергоресурсів розпочато процес верифікації одержувачів субсидій, для формування соціально справедливої системи субсидій – надання державної допомоги тим, хто дійсно її потребує. Для забезпечення верифікації

отримувачів субсидій у квітні 2018 року Міністерство фінансів України розробило та представило для обговорення проект Закону України “Про верифікацію та моніторинг державних виплат” [15]. Законопроект спрямований на удосконалення механізму соціального забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів, підвищити адресність державних виплат шляхом перевірки інформації, яка впливає на визначення права та розмір державних виплат.

Результати верифікації одержувачів субсидій, яку розпочало Міністерство фінансів України виявили ряд проблемних питань. З огляду на це, у квітні 2018 року Уряд прийняв рішення про внесення змін та викладення в новій редакції Положення про порядок призначення житлових субсидій. Рішення Уряду спрямовано на стимулювання населення легалізувати свої трудові відносини, зробити систему призначення субсидій адресною для можливості впровадження монетизації програми житлових субсидій [16].

Зазначені рішення обумовлені зростаючою динамікою видатків державного бюджету для надання пільг та житлових субсидій населенню протягом останніх років, одночасно із наявністю значної кількості серед отримувачів житлових субсидій власників елітного житла.

Якщо в 2016 році субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот становила 47 080 619,4 тис. грн., а субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу – 1 205 172,8 тис. грн.[17], то в бюджеті на 2018 рік передбачено видатків на суму 70 992 648,2 тис. грн. та 2 715 432,4 тис. грн. відповідно [18]. При цьому, у минулому опалювальному сезоні програмою надання житлових субсидій скористалися 23 400 домогосподарств у будинках площею більше 200 квадратних метрів, 28 500 домогосподарств у квартирах площею більше 120 квадратних метрів та 925 000 домогосподарств, до складу яких входили особи, які декларували повну відсутність доходів [19].

Важливі завдання з реалізації реформ постають в частині надання державної допомоги суб'єктам господарювання у сфері енергетики. Прийнятий ще у 2014 році Закон України “Про державну допомогу суб'єктам господарювання” [20] визначив інституційну основу механізму проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання, спрямований на забезпечення захисту та розвитку конкуренції та дотримання міжнародних зобов'язань України щодо надання державної допомоги. Цільовим орієнтиром в частині надання державної допомоги суб'єктам господарювання є приведення до 2020 року всіх схем державної допомоги у відповідність до критеріїв, що визначають сумісність зі спільним ринком. Для подальшого реформування в частині надання державної допомоги суб'єктам господарювання протягом 2017-2018 років були прийняті ряд рішень. Затверджено Порядок повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції [21] для усунення спотворення конкуренції, яке було спричинено конкурентною перевагою, отриманою внаслідок незаконно наданої державної допомоги. Постановами Кабінету Міністрів України у 2018 році №№ 11, 33, 36, 57, 118 було запроваджено критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність, на професійну підготовку працівників, на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць, на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання, для забезпечення розвитку регіонів та підтримки середнього та малого підприємництва [22].

На даному етапі проведення інституційної реформи у сфері моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання передбачено, що надавачі державної допомоги подають Уповноваженому органу до 1 квітня інформацію про чинну державну допомогу, її мету, форми, джерела, отримувачів та їх частки у загальному обсязі наданої протягом минулого року державної допомоги. В свою чергу, до 1 вересня за результатами проведеного моніторингу подається річний звіт до Кабінету Міністрів України та оприлюднюється на урядовому веб-порталі.

Ухвалення зазначених рішень фактично створює нормативно-правове забезпечення для проведення моніторингу та здійснення контролю за наданням державної

допомоги суб'єктам господарювання у сфері енергетики, щодо сумісності зі спільним енергетичним ринком.

У газовій галузі для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу Урядом прийнято рішення про покладання спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу [23]. Прийняття рішення передбачало запровадження прозорого та прогнозованого механізму коригування (перегляду) цін на природний газ. Згідно з документом з 1 квітня 2017 року по 1 квітня 2018 року НАК “Нафтогаз України” мав здійснювати продаж/постачання природного газу для побутових споживачів, релігійних організацій та виробників теплової енергії в рамках виробництва теплової енергії з метою надання послуг з опалення та постачання гарячої води населенню та релігійним організаціям за ціною, що становить 4942 гривні за 1000 куб. метрів (без урахування податку на додану вартість, тарифів на транспортування та розподіл природного газу).

У березні 2018 року Кабінет Міністрів України прийняв рішення [24] продовжити дію постанови “Про затвердження Положення про покладання спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу” до 1 серпня 2018 року, водночас залишивши незмінним тариф на газ для населення до серпня 2018 року. Відстрочити оприлюднення ціни вирішили до узгодження механізму її визначення з МВФ та Європейським енергетичним співтовариством [25]. Водночас Міністерство економічного розвитку і торгівлі прогнозує зростання граничних роздрібних цін на газ для населення в 2018-2020 роках [39]. Наразі постає питання про необхідність визначення джерел фінансування та порядок отримання державної допомоги для компенсації економічно обґрунтованих витрат суб'єкта у процесі покладання на нього спеціальних обов'язків.

У галузі електроенергетики цільовим станом реформування є забезпечення відсутності перехресного субсидіювання між різними категоріями споживачів до 1 липня 2019 року. Наразі все ще зберігається значний рівень перехресного субсидіювання, особливо побутових споживачів. Продовжується постачання електричної енергії за регульованим тарифом для окремих категорій споживачів, зокрема: населенню, споживачам, які розраховуються за тарифами, диверсифікованими за періодами часу, побутовим споживачам, які розраховуються за тарифами,

диверсифікованими за періодами часу, дитячому центру “Артек” і “Молода гвардія”, для релігійних організацій, пільговим категоріям споживачів, що проживають/розміщені у зоні проведення антитерористичної операції².

Слід зазначити, хоча й відмічається динаміка до зменшення обсягів субсидування, проте продовжується субсидування енергопостачальних компаній для компенсації втрат за постачання електричної енергії за регульованим тарифом окремим категоріям споживачів в досить значних обсягах. За січень-квітень цього року компенсація втрат ліцензіатів з постачання електричної енергії за регульованим тарифом становила 14,7 млрд. грн., серед них для населення - 13,3 млрд. грн., споживачам, які розраховуються за тарифами, диверсифікованими за періодами часу – 1,1 млрд. грн., побутовим споживачам, які розраховуються за тарифами, диверсифікованими за періодами часу – 0,3 млрд. грн., дитячому центру “Молода гвардія” – 0,0004 млрд. грн., пільговим категоріям споживачів, що проживають/розміщені у зоні проведення антитерористичної операції – 0,00002 млрд. грн. [27; 28; 29; 30]

Для порівняння, за минулий рік загальна сума компенсації втрат ліцензіатів з постачання електричної енергії за регульованим тарифом становила 36,6 млрд. грн., де найбільшу частку було спрямовано на покриття втрат від постачання електроенергії населенню за регульованим тарифом у обсязі 32,8 млрд. грн. [31]. У 2016 році загальна сума компенсації втрат ліцензіатів з постачання електричної енергії за регульованим тарифом становила 45,5 млрд. грн., з яких для постачання електричної енергії населенню за регульованим тарифом – 41,1 млрд. грн.[32]

---

² Для компенсації втрат ліцензіатів з постачання електричної енергії за регульованим тарифом застосовується державна допомога у формі дотаційних сертифікатів від постачання електроенергії населенню (постанова НКРЕКП від 29 серпня 2017 року №1050), споживачам які розраховуються за тарифами, диференційованими за періодами часу (постанова НКРЕКП від 16 листопада 2006 року № 1487), побутовим споживачам, які розраховуються за тарифами, диференційованими за періодами часу (постанова НКРЕКП від 18 січня 2007 року № 27), дитячому центру “Молода гвардія” (постанова НКРЕКП від 02 квітня 2009 року № 387), пільговим категоріям споживачів, що проживають/розміщені у зоні проведення антитерористичної операції (постанова НКРЕКП від 29 серпня 2017 року № 1027).

У вугільній галузі здійснюється впровадження загальних правил надання державної допомоги, або лише на закриття неконкурентоспроможних вугільних шахт, що передбачено рішенням Ради ЄС (2010/787/ЄС) від 10 грудня 2010 року [33]. У напрямку оптимізації надання державної допомоги у вугільній галузі в Україні у травні 2017 року схвалено Концепцію реформування та розвитку вугільної промисловості на період до 2020 року [34], що передбачає оптимізацію та поступове припинення державної підтримки вугільної галузі, запровадження механізму соціального захисту працівників, що будуть вивільнені у зв'язку з ліквідацією або консервацією шахт.

У рамках реалізації Концепції реформування та розвитку вугільної промисловості на період до 2020 року Уряд у лютому 2018 року затвердив Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із забезпечення вітчизняного виробництва вугільної продукції та подальшого реформування державного сектору вугільної промисловості [35]. Передбачається, що надання державної допомоги може здійснюватися у межах впровадження заходів із забезпечення вітчизняного виробництва вугільної продукції та подальшого реформування державного сектору вугільної промисловості, а саме: на оплату праці та внесення обов'язкових платежів, пов'язаних з виплатою заробітної плати, у тому числі на погашення заборгованості із заробітної плати; здійснення заходів із технічного переоснащення та модернізації вугледобувних підприємств.

Наразі паспортом бюджетних програм на 2018 рік передбачено державні видатки на здійснення заходів із забезпечення вітчизняного виробництва вугільної продукції та подальшого реформування державного сектору вугільної промисловості у обсязі 1 300 млн. грн.[36] При цьому, бюджетні кошти будуть спрямовані на забезпечення вітчизняного виробництва товарної вугільної продукції шляхом оплати праці та внесення обов'язкових платежів, пов'язаних з виплатою заробітної плати, у тому числі на погашення заборгованості із заробітної плати, а також заходи із технічного переоснащення та модернізації вугледобувних підприємств. Водночас для підтримки вугільної промисловості України до моменту завершення процесу її реформування законодавчо ініційовано збільшити видатки держбюджету на

2018 рік для технічного переоснащення та модернізації вугледобувних підприємств на 2 800,0 млн. грн. [37].

У попередні роки бюджетні кошти головним чином спрямовувалися на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції та поповнення обігових коштів або збільшення статутних фондів вугледобувних підприємств для погашення заборгованості із заробітної плати працівникам.

Залишається нагальною проблема зі створення механізмів соціальної адаптації та захисту працівників вугледобувних підприємств, які будуть вивільнятися в процесі ліквідації або консервації підприємств, а також подолання соціальних наслідків, що супроводжуватиметься реалізацією Концепції реформування та розвитку вугільної промисловості. Оцінюючи ресурсні обмеження, все ж варто передбачити фінансове забезпечення впровадження механізмів соціальної адаптації та захисту працівників вугледобувних підприємств, що будуть вивільнятися в процесі ліквідації або консервації.

У галузі відновлюваної енергетики реалізуються заходи державної підтримки з метою стимулювання виробництва тепла та електроенергії з альтернативних джерел енергії. Прийнятий у березні 2017 року Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про теплопостачання” щодо стимулювання виробництва теплової енергії з альтернативних джерел енергії” [38] визначив тариф на тепло на рівні 90 відсотків діючого для суб’єкта господарювання тарифу на теплову енергію, вироблену з використанням природного газу, для потреб відповідної категорії споживачів. Очевидно, що прийняте рішення стимулює до збільшення обсягу виробництва тепла з відновлюваних джерел енергії у централізованому теплопостачанні та зменшенні тарифу на тепло для споживачів.

Висновки.

1. Зважаючи на зобов’язання України як члена Енергетичного Співтовариства та у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом протягом останніх років було прийнято ряд рішень в частині трансформації соціального забезпечення вразливих споживачів енергоресурсів та надання державної допомоги суб’єктам господарювання у сфері енергетики.

2. Важливим кроком в частині трансформації соціального забезпечення вразливих споживачів

енергоресурсів є поетапний перехід до монетизації адресної допомоги вразливим споживачам енергоресурсів, що наразі реалізується на основі зміни системи розрахунків за субсидіями, тобто монетизацію субсидій на рівні підприємств-надавачів послуг, яка передбачає можливість вибору виконавцями послуг постачальника енергоносіїв та розрахунок з ними “живими” коштами. Наступний етап передбачає подальше запровадження з 1 січня 2019 року монетизації на рівні домогосподарств що мають індивідуальне опалення, а також проживають в багатоквартирних будинках з централізованим опаленням. Одночасно з процесом поетапної монетизації субсидій населенню розпочато процес верифікації одержувачів субсидій для – надання державної допомоги тим, хто дійсно її потребує.

3. Суттєвим поштовхом до впорядкування державної допомоги суб'єктам господарювання у сфері енергетики стало нормативно-правове та інституційне забезпечення впровадження ефективної системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання, хоча частина заходів знаходиться в процесі розробки та реалізації. Водночас зберігаються субсидії у газовій галузі – на основі покладання спеціальних обов'язків із забезпечення продажу газу побутовим споживачам, релігійним організаціям та виробникам теплової енергії за встановленим тарифом; у галузі електроенергетики – для компенсації втрат за постачання за регульованим тарифом електричної енергії окремим категоріям споживачів; у вугільній галузі субсидії спрямовуються на забезпечення вітчизняного виробництва вугільної продукції та подальшого реформування державного сектору вугільної промисловості.

4. Першочергове завдання держави полягає у продовженні реформування системи субсидування в енергетиці. Принциповим питанням є впорядкування та зменшення державних субсидій суб'єктам господарювання у сфері енергетики шляхом запровадження чітких механізмів надання і контролю державних ресурсів, що стосуються як державних підприємств, підприємств, яким надаються спеціальні або виключні права, так і підприємств, які мають характер монополії та приносять державний дохід.

5. Зважаючи що державна допомога суб'єктам господарювання у сфері енергетики може реалізуватися не лише у передачі ресурсів держави чи місцевих бюджетів, а й у

втратах доходів відповідних бюджетів наступним кроком має стати моніторинг наданої державної допомоги що призводить до втрат доходів державного бюджету на відповідність критеріям, що визначають сумісність зі спільним енергетичним ринком.

Пріоритетні напрями подальших досліджень полягають в здійсненні моніторингу та оцінюванні доцільності надання державної допомоги що призводить до втрат доходів державного бюджету на відповідність критеріям, що визначають сумісність зі спільним енергетичним ринком.

Список використаної літератури

1. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства (набрання чинності для України від 01.02.2011) [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_926

2. Про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС : Директива Європейського парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245023096>

3. Про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС: Директива Європейського парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року [Електронний ресурс] / Міністерство юстиції України. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/32544.docx>

4. Energy Subsidies [Електронний ресурс] / International Energy Agency. – Режим доступу: <https://www.iea.org/statistics/resources/energysubsidies/>

5. World Energy Outlook – 1999 insights. Looking at Energy Subsidies: Getting the Prices Right. – Paris: International Energy Agency. – [Електронний ресурс] / International Energy Agency. – Режим доступу: <http://www.worldenergyoutlook.org/media/weowebiste/2008-1994/weo1999.pdf>

6. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету: Наказ Міністерства фінансів України від 12.03.2012 р. № 333 [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12/ed20170404/paran404#n404>

7. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива: постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р.

№848 [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF>

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page

9. Інвентаризація енергетичних субсидій в країнах Східного партнерства ЄС [Електронний ресурс] / The International Institute for Sustainable Development (IISD). – Режим доступу: https://www.iisd.org/gsi/sites/default/files/ffs_ukraine_draftinventory_ukr.pdf

10. Analysis of the scope of energy subsidies and suggestions for the G-20 initiative [Електронний ресурс] / The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). – Режим доступу: <https://www.oecd.org/env/45575666.pdf>

11. Звіт про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / Х. Хьольцлер, Е. Лібанова, Т. Єфименко та ін. [Електронний ресурс] / Антимонопольний комітет України. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=120932&schema=main>

12. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 951 [Електронний ресурс] / ЛІГА Закон. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP170951.html

13. Про житлово-комунальні послуги: закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>

14. А.Рева. Монетизацію субсидій для домогосподарств проведуть у два етапи [Електронний ресурс] / Економічна правда. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/04/18/636120/>

15. Про верифікацію та моніторинг державних виплат: проект Закону України [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ZU_Verifikaciya_.docx

16. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1022 : постанова Кабінету Міністрів України від 27 квітня 2018 р. № 329 [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakih->

[postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-ta-viznannya-takoyu-sho-vtratilachinnist-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-28-grudnya-2016-r-1022](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19/page)

17. Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19/page>

18. Про державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

19. Андрій Рева: Зміни в системі соціального захисту населення покликані забезпечити соціальну справедливість та адресність допомоги [Електронний ресурс] / Міністерство соціальної політики України. – Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/news/15243.html>

20. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: закон України від 01.07.2014 № 1555-VII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1555-18>

21. Про затвердження Порядку повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції : постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2017 р. № 468 [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/468-2017-%Do%BF>

22. Законодавство. Державна допомога суб'єктам господарювання [Електронний ресурс] / Антимонопольний комітет України. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/120895>

23. Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносупільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу : постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 року № 187 [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249865173>

24. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 р. № 187 : постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 228 [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2018-%Do%BF>

25. В.Гройсман розповів про хід перемовин з МВФ [Електронний ресурс] / Канал 24. – Режим доступу: https://24tv.ua/groysman_rozpoviv_pro_hid_peremovin_z_mvfv_n994921

26. План-графік впровадження нової моделі ринку електричної енергії : підтримано на відкритому засіданні Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 29.10.2015 (витяг з протоколу №74) [Електронний ресурс]

/ Національна комісія що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу: http://www.nerc.gov.ua/data/filearch//Plan-hrafiik_model_elektro.pdf

27. Обсяг дотаційних сертифікатів для компенсації втрат від здійснення постачання електричної енергії за регульованим тарифом на січень 2018 року : додаток до постанови НКРЕКП від 29.12.2017 № 1614 [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/postanovy/2017/p1614-d-2017.pdf>

28. Обсяг дотаційних сертифікатів для компенсації втрат від здійснення постачання електричної енергії за регульованим тарифом на лютий 2018 року : додаток до постанови НКРЕКП від 31.01.2018 № 125 [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/postanovy/2018/p0125-d-2018.pdf>

29. Обсяг дотаційних сертифікатів для компенсації втрат від здійснення постачання електричної енергії за регульованим тарифом на березень 2018 року : додаток до постанови НКРЕКП від 28.02.2018 № 263 [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/postanovy/2018/p0263-d-2018.pdf>

30. Обсяг дотаційних сертифікатів для компенсації втрат від здійснення постачання електричної енергії за регульованим тарифом на квітень 2018 року : додаток до постанови НКРЕКП від 22.03.2018 № 346 [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/postanovy/2018/p0346-d-2018.pdf>

31. Річний звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : затверджено постановою НКРЕКП від 23 березня 2018 року № 360 [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу: http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/Catalog3/Richnyi_zvit_NKREKP_2017.pdf

32. Річний звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : затверджено постановою НКРЕКП від 30 березня 2017 року № 460 [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу:

http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/Catalog3/Richnyi_zvit_NKREKP_2016.pd

33. Рішення Ради 2010/787/ЄС від 10 грудня 2010 року про державну допомогу на закриття неконкурентоспроможних вугільних шахт [Електронний ресурс] / Міністерство юстиції України. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/32734>

34. Про схвалення Концепції реформування та розвитку вугільної промисловості на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 733-р [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D1%80>

35. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із забезпечення вітчизняного виробництва вугільної продукції та подальшого реформування державного сектору вугільної промисловості : постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 63 [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-vikoristannya-koshtiv-peredbachenih-u-derzhavnomu-byudzheti-dlya-zdiysnennya-zahodiv-iz-zabezpechennya-vitchiznyanogo-virobnictva-vugilnoi-produkciyi-ta-podalshogo-reformuvannya-derzhavnogo-sektoru-vugilnoi-promislovosti>

36. Про затвердження паспорта бюджетної програми на 2018 рік : Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 15.02.2018 р. №121/270 [Електронний ресурс] / Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245271468>

37. Проект Закону про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2018 рік” щодо належного фінансового забезпечення державного сектору вугільної галузі [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64004

38. Про внесення змін до Закону України “Про теплопостачання” щодо стимулювання виробництва теплової енергії з альтернативних джерел енергії : закон України від 21.03.2017 № 1959-VIII [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1959-viii>

39. Мінекономрозвитку прогнозує зростання ціни на газ для населення [Електронний ресурс] / Українські новини. – Режим доступу: <https://www.ukranews.com/ua/news/573096-za-prognozamy-minekonomiky-ciny-na-gaz-dlya-naselennya-zrostut-na-18-vzhe-cogo-roku>

References

1. Dogovir pro zasnuvannya Energetychnogo Spivtovary`stva (nabrannya chy`nnosti dlya Ukrayiny` vid 01.02.2011) [Treaty

establishing Energy Community (entry into force for Ukraine as of 01.02.2011)] *Zakonodavstvo Ukrayiny*, Legislation of Ukraine. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_926

2. Dyrektyva Yevropeiskoho parlamentu ta Rady 2009/72/Yes vid 13 lypnia 2009 roku "Pro spilni pravyla vnutrishnoho rynku elektroenerhii ta pro skasuvannia Dyrektyvy 2003/54/Yes" [Directive 2009/72 / EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 "On common rules for the internal market in electricity and the repeal of Directive 2003/54 / EC"] *Uriadovyi portal*, Government portal. Retrieved from: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245023096>

3. Dyrektyva Yevropeys'koho parlamentu ta Rady 2009/73/Yes vid 13 lypnia 2009 roku "Pro spil'ni pravyla vnutrishn'oho rynku pryrodnoho hazu ta pro skasuvannia Dyrektyvy 2003/55/EU [Directive 2009/73 / EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 "On common rules for the internal market for natural gas and repealing Directive 2003/55 / EC"] Ministerstvo yustytisiy Ukrayiny, Ministry of Justice of Ukraine. Retrieved from: <http://old.minjust.gov.ua/file/32544.docx>

4. Energy Subsidies. *International Energy Agency*. Retrieved from: <https://www.iea.org/statistics/resources/energysubsidies/>

5. World Energy Outlook – 1999 insights. Looking at Energy Subsidies: Getting the Prices Right. – Paris: International Energy Agency. *International Energy Agency*. Retrieved from: <http://www.worldenergyoutlook.org/media/weowebiste/2008-1994/weo1999.pdf>

6. Ministry of Finance of Ukraine (2012), Order "On Approval of the Instruction on the Application of the Economic Classification of Budget Expenditures and Instructions on the Application of the Classification of Budget Loans", Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12/ed20170404/paran404#n404>

7. The Cabinet of Ministers of Ukraine (1995), Order "On the simplification of the procedure for granting subsidies to the population for the reimbursement of expenses for the payment of housing and communal services, the purchase of liquefied gas, solid and liquid stove domestic fuel", Retrieved from: <http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%Do%BF>

8. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: ratyfikovano Zakonom Ukrainy # 1678-VII vid 16.09.2014 r. [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand: ratified by the Law of Ukraine No. 1678-VII of 16.09.2014] *Zakonodavstvo Ukrainy*, Legislation of Ukraine. Retrieved from: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page

9. The International Institute for Sustainable Development (IISD). “Inventory of energy subsidies in the countries of the Eastern Partnership”, available at: https://www.iisd.org/gsi/sites/default/files/ffs_ukraine_draftinventory_ukr.pdf

10. Analysis of the scope of energy subsidies and suggestions for the G-20 initiative. *The Organisation for Economic Co-operation and Development* (OECD). Retrieved from: <https://www.oecd.org/env/45575666.pdf>

11. Kholtsler, Kh., Libanova, E. and T. Yefymenko (2015), “A report on the results of a study on state support for business entities in Ukraine”. *Antimonopoly Committee of Ukraine* [Online], available at: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=120932&schema=main>

12. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Decree “On Amending and Recognizing Some Decisions of the Cabinet of Ministers of Ukraine”, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP170951.html

13. Zakon Ukrainy vid 09.11.2017 # 2189-VIII “Pro zhytlovo-komunalni posluhy” [Law of Ukraine of 09.11.2017 № 2189-VIII “On Housing and Communal Services”] *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine*, available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>

14. Economic truth (2018), “A.Reva. Monetization of subsidies for households will be conducted in two stages”, available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/04/18/636120/>

15. Ministry of Finance of Ukraine (2018), Draft Law of Ukraine “On verification and monitoring of state benefits”, available at: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ZU_Verifikaciya_.docx

16. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), decree “On Amendments to certain Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Recognition as Expired, Decrees of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 28, 2016 No. 1022”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-ta-viznannya-takoyu-sho-vtratilachinnist-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-28-grudnya-2016-r-1022>

17. Zakon Ukrainy vid 25.12.2015 # 928-VIII “Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2016 rik” [Law of Ukraine dated 25.12.2015 № 928-VIII “About the State Budget of Ukraine for 2016”] *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine*, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19/page>

18. Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 # 2246-VIII “Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2017 rik” [Law of Ukraine dated 07.12.2017 № 2246-VIII “About the State Budget of Ukraine for 2017”] *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine*, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

19. Ministry of Social Policy of Ukraine (2018), “Andriy Reva: Changes in the system of social protection of the population are intended to ensure social justice and targeted assistance”, available at: <http://www.msp.gov.ua/news/15243.html>

20. Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 # 1555-VII “Pro derzhavnu dopomohu subiektam hospodariuvannia” [Law of Ukraine of 01.07.2014 # 1555-VII “On State Aid to Business Entities”] *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine*, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1555-18>

21. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Decree “On Approval of the Procedure for the Return of Illegal State Aid, Which is Not Eligible for Competition”, available at: <http://zakono.rada.gov.ua/laws/show/468-2017-%Do%BF>

22. Zakonodavstvo. Derzhavna dopomoha subiektam hospodariuvannia [Legislation. State aid to economic entities] *Antymonopolnyi komitet Ukrainy - Antimonopoly Committee of Ukraine*. Retrieved from: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/120895>

23. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Decree “On Approval of the Provision on the Imposition of Special Responsibilities on the Natural Gas Market Subjects for the Ensuring of General Public Interests in the Process of Operation of the Natural Gas Market”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249865173>

24. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Decree “On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 22, 2017 No. 187”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2018-%Do%BF>

25. Kanal 24 (2018), “V.Groysman spoke about the course of negotiations with the IMF”, available at: https://24tv.ua/groysman_rozpoviv_pro_hid_peremovin_z_mvfv_n9949_21

26. Plan-hrafik vprovadzhennia novoi modeli rynku elektrychnoi enerhii : pidtrymano na vidkrytomu zasidanni Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh, vid 29.10.2015 (vytiah z protokolu #74) [Plan-schedule for the introduction of a new model of the electricity market: supported at an open meeting of the National Commission for State Regulation in the fields of energy and utilities, dated October 29, 2015 (excerpt from protocol No. 74)] *Natsionalna komisiiia shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferi enerhetyky ta komunalnykh posluh - National Commission for state regulation in the field of energy and utilities*, available at: http://www.nerc.gov.ua/data/filearch//Plan-hrafik_model_elektro.pdf

27. National Commission, which carries out state regulation in the field of energy and utilities (2017), addition to the resolution “The volume of subsidy certificates for compensation of losses from the implementation

of electricity supply at the regulated tariff for January 2018”, available at: <http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/postanovy/2017/p1614-d-2017.pdf>

28. National Commission, which carries out state regulation in the field of energy and utilities (2018), addition to the resolution “The volume of subsidy certificates for compensation of losses from the implementation of electricity supply at the regulated tariff for February 2018”, available at: <http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/postanovy/2018/p0125-d-2018.pdf>

29. National Commission, which carries out state regulation in the field of energy and utilities (2018), addition to the resolution “The volume of subsidy certificates for compensation of losses from the implementation of electricity supply at the regulated tariff for March 2018”, available at: <http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/postanovy/2018/p0263-d-2018.pdf>

30. National Commission, which carries out state regulation in the field of energy and utilities (2018), addition to the resolution “The volume of subsidy certificates for compensation of losses from the implementation of electricity supply at the regulated tariff for April 2018”, available at: <http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/postanovy/2018/p0346-d-2018.pdf>

31. National Commission, which carries out state regulation in the field of energy and utilities (2018), decision “Annual report on the results of the activities of the National Commission that carries out state regulation in the fields of energy and utilities”, available at: http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/Catalog3/Richnyi_zvit_NKREKP_2017.pdf

32. National Commission, which carries out state regulation in the field of energy and utilities (2017), decision “Annual report on the results of the activities of the National Commission that carries out state regulation in the fields of energy and utilities”, available at: http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/Catalog3/Richnyi_zvit_NKREKP_2016.pdf

33. Rishennia Rady 2010/787/Yes vid 10 hrudnia 2010 roku pro derzhavnu dopomohu na zakryttia nekonkurentospromozhnykh vuhilnykh shakht [Council Decision 2010/787 / EC of 10 December 2010 on State Aid for the closure of non-competitive coal mines] *Ministerstvo yustytzii Ukrainy - Ministry of Justice of Ukraine*, available at: <http://old.minjust.gov.ua/file/32734>

34. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Order “On Approval of the Concept for the Reform and Development of the Coal Industry for the Period until 2020”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D1%80>

35. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Decree “The procedure for using the funds provided for in the state budget for the implementation of measures to ensure the domestic production of coal products and the further reform of the state sector of the coal industry”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-vikoristannya-koshtiv-peredbachenih-u-derzhavnomu->

byudzheti-dlya-zdijsnennya-zahodiv-iz-zabezpechennya-vitchiznyanogo-virobnictva-vugilnoyi-produkciyi-ta-podalshogo-reformuvannya-derzhavnogo-sektoru-vugilnoyi-promislovosti

36. Ministry of Energy and Coal Industry of Ukraine (2018), Order "On Approval of the Passport of the Budget Program for 2018", available at: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245271468>

37. Zakonodavstvo Ukrainy (2018), "Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2018" concerning the proper financial support of the state sector of the coal industry", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64004

38. Zakon Ukrainy vid 21.03.2017 # 1959-VIII "Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro teplopostachannia" shchodo stymuliuвання виробnytstva teplovoi enerhii z alternatyvnykh dzherel enerhii" [Law of Ukraine of 21.03.2017 № 1959-VIII "On Amendments to the Law of Ukraine "On Heat Supply" on Stimulating the Production of Thermal Energy from Alternative Energy Sources"] *Zakonodavstvo Ukrainy - Legislation of Ukraine*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1959-viii>

39. Ukrainski novyny (2018), "Ministry of Economic Development forecasts growth of gas prices for the population", retrieved from: <https://www.ukranews.com/ua/news/573096-za-prognozamy-minekonomiky-ciny-na-gaz-dlya-naselennya-zrostut-na-18-vzhe-cogo-roku>

